

Ripoll, tres espais urbans per la interioritat

Dm, 20/08/2019 per Eloi Aran Sala

[Betel. Arquitectura, Art i Religió](#)

Potser perquè tens més temps per pair el que llegeixes, de vegades passa que les lectures estivals condicionen la manera de viure les vacances. Joestic llegint "[La interioridad habitada](#)", d'en Francesc Torralba, perquè m'interessa això que s'anomena "educació en la interioritat" tant des d'un punt de vista educatiu com, tal com suggereix el títol del llibre, com des perspectiva espacial-arquitectònica. Valgui com exemple la següent citació referida al diàleg interioritat-exterioritat aplicat a una casa:

«Puedo observar la fachada de una casa, su altura, sus puertas y sus ventanales, el tejado y el canalón que recoge el agua, pero solo si penetro por algún intersticio dentro de la casa y me paseo por sus habitaciones, por sus pasillos, por el desván, por el sótano y por el cuarto oscuro, podré decir, realmente, que conozco esa casa. Tampoco puedo inferir el estado de la casa a partir de la fachada. (...) No puedo acceder a ese universo de vivencias si el otro no me abre la puerta de su casa y me deja entrar en ella.» (p.28-29)

La darrera frase de la citació ressona a apocalipsi («Mira, sóc a la porta i truco. Si algú escolta la meua veu i obre la porta, entraré a casa seva i soparé amb ell, i ell amb mi» Ap 3,20) i l'argument també ressona molt al discurs de Gaston Bachelard narrat a "La poètica del espacio", on es recull la següent metàfora psicoanalítica en relació amb l'arquitectura de Karl Gustav Jung:

«Tenemos que descubrir un edificio y explicarlo: su pico superior ha sido construido en el siglo XIX, la planta baja data del siglo XVI y un examen minucioso de la construcción demuestra que se erigió sobre una torre del siglo II. En los sótanos descubrimos cimientos romanos, y debajo de éstos se encuentra una gruta llena de escombros sobre el suelo de la cual se descubren en la capa superior herramientas de sílex, y en las capas más profundas restos de fauna glacial. Ésta sería más o menos la estructura de nuestra alma» (p.23)

En definitiva, l'espai es presenta com un recurs metafòric de l'ànima humana, d'allò que li esdevé al seu interior i com es relaciona aquesta vivència interna amb la corporeïtat o l'exterioritat de la persona. Podem extrapolar aquesta semblança a una escala urbana que superi el dins-fora de l'habitatge? Crec que sí perquè també la ciutat, com a entitat o objecte, té un a dins i un defora; si més no en les poblacions que no han esdevingut un continu urbà o una àrea metropolitana de grans dimensions, com és el cas de Ripoll. Una plaça es pot llegir com un lloc d'estar de l'habitatge col·lectiu i un carrer com un passadís intern comunitari per exemple. Anem a veure-ho en tres elements que es poden enllaçar en un recorregut de 30min.

1_El claustre del Monestir de Ripoll.

Comencem el recorregut endinsant-nos en el cor de la història, tant nacional com local, en el claustre del Monestir de Ripoll. Per F. Torralba el treball de la interioritat té molt a veure amb el de la concentració. Estar concentrat, o atent, seria el contrari a una vida dispersa. Jo sóc “quan hi sóc”, és a dir, quan sóc conscient: «Estar concentrado significa, etimològicamente, estar con el centro (*cum centrum*), es decir, no moverse de él» (p. 55).

Un claustre és un espai clos, tancat al defora i obert només en la seva dimensió vertical; i encara una altra característica: ens movem en el perímetre d'aquest espai tancat, deambulant entorn d'un centre, com qui “dóna voltes a un tema”. El centre, pròpiament, és un misteri en tant que es presenta com un espai no-accessible. Hi ha en aquesta estructura la tensió inherent al treball de la interioritat: cerquem, com diu el cantant italià Franco Battiato, “un centre de gravetat” que se'ns escola entre les mans o entre les finestretes del porticat del claustre. Podem perdre'ns deambulant en la superfície, però aquest deambular és una invitació a no perdre de referència un centre existencial.

Hi ha encara una connotació religiosa evident: el claustre està presidit per la font en el seu centre i hi ha una creu que marca quatre camins cap a ella, que representen alhora els quatre punts cardinals, la totalitat de la terra. És la referència al Paradís, el retorn a la “casa perduda” que trobem en tants contes com ara Hansel i Grettel, de la qual parla el Gènesi: «Després el Senyor-Déu plantà un jardí a l'Edèn, a la regió d'orient, i va posar-hi l'home que havia modelat. El Senyor-Déu va fer néixer de la terra fèrtil tota mena d'arbres que fan goig de veure i donen fruits saborosos. Al mig del jardí hi féu néixer l'arbre de la vida i l'arbre del coneixement del bé i del mal. De l'Edèn naixia un riu que regava el jardí, i des d'allà se separava en quatre braços (...)» (Gn 2,8-10)

2_Espai públic del Teatre de la Lira.

El segon espai que evoca el treball de la interioritat és l'espai o plaça pública de La Lira, on abans hi havia ubicat el teatre del mateix nom, obra dels pritzkeans d'Olot RCR (Ramón Vilalta, Carme Pigem, Rafael Aranda) i que ha rebut diversos reconeixements internacionals. Es tracta d'un "claustre immanent", en el sentit que sembla un claustre tombat 90 graus per tal de ser recorregut en la seva dimensió horitzontal en comptes de vertical. És un espai buit, un gran pòrtic folrat de lames d'acer separades entre sí deixant passar la llum, que connecta el carrer anterior amb una balconada cap al riu Ter, el qual es pot creuar a través de la passera d'acer que connecta amb la plaça pública. Com una mena de "faixa metàl·lica" que es desmaterialitza amb el pas de la llum i la vegetació intersticial tot assegurant i protegint un espai esponjat en la trama urbana per a la ciutadania.

Aquí el vianant es pot redescobrir com a part d'una obra de teatre col·lectiva que el vincula amb una trama de relacions i de paisatges que li són propers. És un espai cobert, a recer, ofert de forma gratuïta, que pot ser senzillament recorregut o bé viscut com un pòrtic acollidor de la trobada pública.

Ressona en aquest espai la següent citació de la lectura de F. Torralba: «Desarrollar la interioridad significa dar espacios de libertad (...). Existen condiciones que favorecen el camino interior, la toma de conciencia. Una incitación a desplazarse (como el peregrinaje, la marcha nocturna o el correr en plena noche), los encuentros en profundidad, la adoración perpetua, el correr contemplativo, el ritmo lento en el paseo, la práctica del silencio o de la acogida, constituyen catalizadores que pueden propiciar el desvelamiento de la propia interioridad.» (p. 120)

3_ L'Ermita de Sant Miquel de la Roqueta.

Si en el primer cas es remarcava la dimensió vertical de l'espai i, en el segon, la seva dimensió horitzontal, resta encara un tercer on es fusionen les dues dimensions marcant simplement un punt: és el cas de l'ermita de Sant Miquel de la Roqueta, just a l'altra banda del riu Ter, dissenyada l'any 1912 per Joan Rubió i Bellver (deixeble de Gaudí, que també va fer l'església del poble de Raimat o el conegut edifici del "Frare Blanc", *l'Asador de Aranda*, de Barcelona, per exemple). Com passa amb tantes altres ermites, el que era una esglésiola en un camí de sortida de la ciutat, al Raval de l'Hospital, ara resta integrada, fins i tot encaixonada i desapercebuda, en els carrers.

Tan pel defora com per dins, la construcció sembla brutalista "avant la lettre" pel seu ús de pedra en sec. Es podria definir com un munt de pedres amuntegades que escalen el cel, talment com una fita de muntanya, i el seu interior com una cova digna de ser una casa dels nans de les novel·les de J.R.R. Tolkien. Aquí la pedra és el que és, no s'amaga, i l'arquitecte deixa que el material s'expressi en la seva naturalitat mentre escala la seva reduïda alçada en corbes de descàrrega còniques. Una construcció massissa, amb una llançà cònica central amb obertures en la seva base que recorda molt la composició de l'arquitectura religiosa oriental.

Fem una darrera aportació de la lectura de F. Torralba en relació amb aquest edifici que, malgrat marcar un punt en la trama, mou al visitant al descentrament, paradoxalment el moviment invers que havíem vist al claustre: «Existe una íntima relación entre espiritualidad y descentramiento. Una persona espiritual sale de sí misma, con lo cual, se olvida de su yo, se adentra en el mundo que lo rodea, está atenta a lo que ocurre en su exterioridad. El descentramiento consiste en poner el centro de la propia existencia fuera de uno mismo» (p.221)